

Mezinárodní zločiny v českém trestním právu

JUDr. Veronika D'Evereux, Ph.D.

veronika.devereux@prf.cuni.cz

Centrum pro konfliktní a post konfliktní studia

katedry Mezinárodního práva

Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

Osnova přednášky

- Stručný exkurz do problematiky vztahu norem mezinárodního práva a norem práva vnitrostátního a způsobu přenosu norem MP do VP
- Přehled mezinárodních zločinů a jejich promítnutí do českého právního řádu (hlava XIII zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů)
- Spolupráce států na stíhání mezinárodních zločinů a promítnutí této spolupráce do českého právního řádu (zákon č. 104/2013 Sb. zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů)

Stručný exkurz do problematiky vztahu norem mezinárodního práva a norem práva vnitrostátního a způsobu přenosu norem MP do VP

- Způsob přenosu norem MP do VP
- Vnitrostátní plnění MP závazků => z obyčejového práva a z MS
- Teoretické řešení:
 - teorie monistická,
 - teorie dualistická
 - s primátem práva mezinárodního
 - s primátem práva vnitrostátního
- Řešení z hlediska praxe:
 - řešení z hlediska MP
 - řešení z hlediska VP

Řešení z hlediska MP

- Vídeňská úmluva o smluvním právu (Vyhláška č. 15/1988 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu)
- Poctivé plnění závazků => z MS
- Pacta sunt servanda (čl. 26)
- Doržování závazků v dobré víře
- Nemožnost dovolávat se VP jako důvodu pro neplnění závazků => z MP (čl. 27) (SDMS Horní Slezsko)

Řešení z hlediska MP

- Poctivé plnění závazků => z Charty OSN a v souladu s Chartou
 - Vyhláška č. 30/1947 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Chartě Spojených národů a Statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku.
 - plnění závazků plynoucích z Charty v prostředí MP (vztahy s jinými státy)
 - Čl. 103 – přednost závazků => z Charty před jinými M ujednáními
- V prostředí VP mají být přijata vhodná opatření, aby se zajistilo dodržování plnění MS
- Přenos – recepce – MP neuvádí jak má být přenos zajištěn, ale stát je povinen učinit opatření k zajištění přenosu MP závazků do VP

Řešení z hlediska VP

- Plnění závazků z MP skrze státní orgány
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava ČR:
 - čl. 1 (2)
 - Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva.
 - čl. 10
 - Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.
- Self executing MS – jejich přednostní využití (např. některé smlouvy v oblasti LP např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech nebo Vídeňská úmluva o mezinárodní koupi zboží) - stačí na ně odkázat – tento odkaz propůjčuje této kategorii smluv bezprostřední vnitostátní závaznost, někdy se přistupuje k inkorporaci

Řešení z hlediska VP

- Nutný předpoklad – vyhlášení ve sbírce MS
- Výklad smluv (čl. 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu):
 - V dobré víře
 - V souladu s obvyklým významem dávaným výrazům ve smlouvě
 - V jejich vzájemných souvislostech
 - S přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy
 - Přípravné práce
 - Okolnosti za nichž byla smlouva uzavřena
- Smlouvy, které nejsou samovykonatelné – stát učiní přiměřená opatření – zejména v oblasti trestního práva – tyto závazky se konkretizují ve VP
- Inkorporace – vtažení
- Transformace – doslovný přenos, obecná recepce
- Adaptace – obsahový přenos
- Adopce – osvojení či použití pravidla MP vnitrostátním soudem v jeho rozhodovací činnosti (zejm. v anglosaském systému)

Vybrané zdroje mezinárodněprávní úpravy

- Sdělení č. 84/2009 Sb. m. s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu
 - Čl. 5 zločin genocidy; zločiny proti lidskosti; válečné zločiny; zločin agrese.
- Vyhláška č. 32/1955 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia.
 - Čl. II a III
- Vyhláška č. 120/1976 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
 - Část III – čl. 6, 7, 8, 9, 10
- Vyhláška č. 116/1976 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodní úmluvě o potlačení a trestání zločinu apartheidu
 - Čl. II
- Vyhláška č. 95/1974 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace
 - Čl. I

Vybrané zdroje mezinárodněprávní úpravy

- Vyhláška č. 65/1954 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Ženevských úmluvách ze dne 12. srpna 1949 na ochranu obětí války.
 - Závažná porušení (skutková podstata válečných zločinů) ve vztahu k chráněným osobám
- Vyhláška č. 30/1947 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o chartě Spojených národů a statutu Mezinárodního soudního dvora, sjednaných dne 26. června 1945 na konferenci Spojených národů o mezinárodní organizaci, konané v San Francisku
 - Čl. 2 odst. 3 (mírové prostředky řešení sporů), 4 (zákaz hrozby silou a použití síly),
 - kapitola VII (akce RB při ohrožení míru, porušení míru a útočných činech)
- Sdělení č. 18/2006 Sb. m. s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Mezinárodní úmluvě o potlačování financování terorismu
- Haagská úmluva o zákonech a obyčejích pozemní války (1907), Řád války pozemní (1910) – ČR není smluvní stranou

Přehled mezinárodních zločinů dle zák. č. 40/2009 Sb. trestní zákoník – hlava XIII

- Trestné činy proti lidkosti
 - § 400 Genocidium
 - § 401 Útok proti lidskosti
 - § 402 Apartheid a diskriminace skupiny lidí
 - § 403 Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka
 - § 403a Šíření díla k propagaci hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka
 - § 404 Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka
 - § 405 Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia

Přehled mezinárodních zločinů dle zák. č. 40/2009 Sb. trestní zákoník – hlava XIII

- Trestné činy proti míru a válečné trestné činy
 - § 405a agrese
 - § 406 příprava útočné války
 - § 407 podněcování útočné války
 - § 408 společná ustanovení k přípravě a podněcování útočné války
 - § 409 styky ohrožující mír
 - § 410 porušení mezinárodních sankcí
 - § 411 porušení zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje
 - § 412 válečná krutost
 - § 413 perzekuce obyvatelstva
 - § 414 plenění prostoru válečných operací
 - § 415 zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků
 - § 416 zneužití vlajky a příměří
 - § 417 ublížení parlamentáři
 - § 418 společná ustanovení o odpovědnosti nadřízeného

Genocidium

§ 400 TZ

(1) Kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou podobnou skupinu lidí

a) uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení,

b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí,

c) násilně převádí děti z jedné takové skupiny do druhé, nebo

d) způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt

...

ČI. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia

V této Úmluvě se genocidiem rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

a) usmrcení příslušníků takové skupiny;

b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;

c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;

d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;

e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

ČI. 6 Římského statutu

Pro účely tohoto Statutu se „genocidou“ rozumí kterýkoli z níže uvedených činů spáchaný v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

a) usmrcení příslušníků takové skupiny;

b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;

c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;

d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;

e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné.

Útoky proti lidskosti

§ 401 TZ

(1) Kdo se v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu dopustí

- a) vyhlazování lidí,
- b) zotročování,
- c) deportace nebo násilného přesunu skupiny obyvatelstva,
- d) znásilnění, sexuální otroctví, vynucené prostituce, vynuceného těhotenství, vynucené sterilizace nebo jiné obdobné formy sexuálního násilí,
- e) perzekuce skupiny obyvatelstva na politickém, rasovém, národnostním, etnickém, kulturním nebo náboženském základě, z důvodu pohlaví nebo z jiného podobného důvodu,
- f) apartheidu nebo jiné podobné segregace nebo diskriminace,
- g) zbavení osobní svobody, zavlčení na neznámé místo nebo jakéhokoli jiného omezení osobní svobody s následným nedobrovolným zmizením osob,
- h) mučení,
- i) vraždy, nebo
- j) jiného nelidského činu obdobné povahy,

...

Článek 7 Zločiny proti lidskosti Římského statutu

1. Pro účely tohoto Statutu se „zločinem proti lidskosti“ rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaný v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu při vědomí existence takového útoku:

- a) vražda;
- b) vyhlazování;
- c) zotročování;
- d) deportace nebo násilný přesun obyvatelstva;
- e) věznění nebo jiné závažné formy zbavení osobní svobody v rozporu se základními pravidly mezinárodního práva;
- f) mučení;
- g) znásilnění, sexuální otroctví, nucená prostituce, nucené těhotenství, nucená sterilizace nebo jiné formy sexuálního násilí srovnatelné závažnosti;
- h) persekuce jakékoli identifikovatelné skupiny nebo kolektivu z důvodů politických, rasových, národnostních, etnických, kulturních či náboženských nebo z důvodu pohlaví, jak je definováno v odstavci 3, či z jiných důvodů, jež jsou podle mezinárodního práva všeobecně považovány za nepřípustné, v souvislosti s činy uvedenými v tomto odstavci nebo s jakýmkoli zločinem spadajícím do jurisdikce Soudu;
- i) nedobrovolné mizení osob;
- j) zločin apartheidu;
- k) jiné nelidské činy podobné povahy spočívající v úmyslném způsobení velkých útrap nebo těžké újmy na zdraví či poruchy duševního nebo tělesného zdraví.

Část III Mezinárodního paktu o občanských a politických právech

Apartheid

§ 402 TZ

(1) Kdo uplatňuje apartheid nebo rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou nebo třídní segregaci nebo jinou podobnou diskriminaci skupiny lidí, bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let.

(2) Odnětím svobody na deset až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán,

a) uvrhne-li činem uvedeným v odstavci 1 takovou skupinu lidí do těžkých životních podmínek, nebo

b) vystaví-li takovým činem takovou skupinu lidí nelidskému nebo ponižujícímu zacházení

...

Čl. 7 (1) písm. j) Římského statutu

Čl. II Mezinárodní úmluvy o potlačení a trestání zločinu apartheidu

Pro účely této úmluvy se pojem "zločin apartheidu", který zahrnuje obdobnou politiku a praktiky rasové segregace a diskriminace, jaké jsou uplatňovány v Jižní Africe, vztahuje na následující nelidské činy, páchané s cílem vytvořit a upevnit nadvládu jedné rasové skupiny osob nad jakoukoliv jinou rasovou skupinou osob a systematicky tyto osoby utlačovat:

a) zbavení příslušníka nebo příslušníků rasové skupiny nebo skupin práva na život a svobodu osobnosti:

i) zavražděním příslušníků rasové skupiny nebo skupin;

ii) způsobením vážné tělesné nebo duševní újmy příslušníkům rasové skupiny nebo skupin, omezením jejich svobody nebo důstojnosti nebo jejich mučením či krutým, nelidským nebo ponižujícím zacházením či tresty;

iii) svévolným uvězněním a nezákonným žalářováním příslušníků rasové skupiny nebo skupin;

b) úmyslné vytváření životních podmínek rasové skupině nebo skupinám, zaměřeným k dosažení její nebo jejich částečné nebo úplné fyzické likvidace;

c) jakákoliv legislativní a jiná opatření, jejichž smyslem je zabránit rasové skupině nebo skupinám v účasti na politickém, sociálním, ekonomickém a kulturním životě země a záměrné vytváření podmínek, které znemožňují plný rozvoj takové skupiny nebo skupin zejména tím, že příslušníci rasové skupiny nebo skupin jsou zbaveni základních lidských práv a svobod včetně práva na práci, práva založit povolené odborové organizace, práva na vzdělání, práva výjezdu a návratu do své země, práva na státní příslušnost, práva na svobodu pohybu a volbu místa usídlení, práva na svobodu myšlení a projevu a práva na svobodu pokojného shromažďování a sdružování;

d) jakákoliv opatření včetně legislativních, jejichž smyslem je rozdělovat obyvatelstvo podle rasy zřizováním oddělených rezervací a ghet pro příslušníky určité rasové skupiny nebo skupin, zákazem uzavírat smíšená manželství mezi příslušníky různých rasových skupin, vyvlastňováním půdy, kterou vlastní rasová skupina nebo skupiny či jejich příslušníci;

e) vykořisťování práce příslušníků rasové skupiny nebo skupin, zejména jejich nasazením na nucené práce;

f) pronásledování organizací a osob za jejich odpor proti apartheidu odnětím jejich základních práv a svobod.

Trestné činy orientované na potlačení práv a svobod člověka

§ 403 TZ

(1) Kdo založí, podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob

...

§ 403a TZ

(1) Kdo ve větším rozsahu vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří nebo pro jiného vytvoří dílo, které vyobrazuje, zachycuje nebo jinak znázorňuje symboly, zejména loga, vlajky, odznaky, uniformy a jejich části, hesla, výroky, prohlášení, slogany a formy pozdravů, představitele nebo projevy představitelů hnutí uvedeného v § 403 odst. 1.

...

čl. 2 odst. 1 Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace

Smluvní státy odsuzují rasovou diskriminaci a zavazují se, že budou provádět bez prodlení a všemi vhodnými způsoby politiku směřující k odstranění rasové diskriminace ve všech jejích formách a k rozvoji porozumění mezi všemi rasami.

a) každý smluvní stát se zavazuje, že nebude provádět rasovou diskriminaci proti osobám, skupinám osob nebo institucím a že zajistí, aby všechny veřejné orgány a instituce, celostátní i místní, jednaly v souladu s tímto závazkem;

b) každý smluvní stát se zavazuje, že nebude povzbuzovat, hájit nebo podporovat rasovou diskriminaci prováděnou kteroukoli osobou nebo organizací;

c) každý smluvní stát podnikne účinná opatření k přezkoumání celostátní i místní vládní politiky a k novelizaci nebo zrušení všech zákonů a předpisů, které mají za následek vznik nebo zachování rasové diskriminace, všude kde existuje;

d) každý smluvní stát zakáže a odstraní všemi vhodnými prostředky, včetně zákonodárných opatření, rasovou diskriminaci prováděnou kteroukoli osobou, skupinou nebo organizací

Trestné činy orientované na potlačení práv a svobod člověka

Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace

Čl. 3 Smluvní státy zvláště odsuzují rasovou segregaci a apartheid a zavazují se na územích spadajících pod jejich pravomoc předcházet, zakázat a vymýtit všechny praktiky tohoto druhu.

Čl. 4 Smluvní státy odsuzují veškerou propagandu a všechny organizace, které jsou založeny na myšlenkách nebo teoriích o nadřazenosti jedné rasy nebo skupiny osob jedné barvy pleti nebo etnického původu, nebo které se pokoušejí ospravedlňovat nebo povzbuzovat jakoukoli formu rasové nenávisti a diskriminace, a zavazují se, že přijmou bezodkladná a pozitivní opatření k vymýcení jakéhokoli podněcování k rasové diskriminaci nebo činů rasové diskriminace, a k tomuto cíli, s náležitým zřetelem na zásady zakotvené ve Všeobecné deklaraci lidských práv a na práva výslovně uvedená v článku 5 této úmluvy, se zavazují zejména:

a) prohlásit za činy trestné podle zákona: jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoli podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického původu, jakož i poskytování jakékoli podpory rasistické činnosti, včetně jejího financování;

b) prohlásit za nezákonné organizace a rovněž i organizovanou a jakoukoli jinou propagandistickou činnost podporující a povzbuzující rasovou diskriminaci a prohlásit účast v takových organizacích nebo na takové činnosti za trestnou podle zákona;

c) nedovolit celostátním ani místním veřejným orgánům nebo institucím podporovat nebo podněcovat rasovou diskriminaci.

Agrese

§ 405a TZ

Kdo v postavení, které mu umožňuje vykonávat kontrolu nad některým státem nebo řídit jeho politické anebo vojenské akce, v rozporu s ustanoveními mezinárodního práva plánuje, připravuje, zahájí nebo provede útočný čin, který spočívá v použití ozbrojené síly takovým státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu nebo v použití ozbrojené síly takovým státem jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou Organizace spojených národů a který svou povahou, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty Organizace spojených národů...

- *Ius ad bellum*
 - Charta OSN čl. 2 odst. 4
- Všichni členové se vystříhají ve svých mezinárodních stycích hrozby násilím neb použití násilí ať proti územní celistvosti nebo politické nezávislosti kteréhokoli státu, ať jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s cíli Spojených národů.
- Porušení tohoto zákazu je sankcionováno podle čl. 41 a 42 Charty.
 - Výjimky:
 - Právo na sebeobranu (čl. 51)
 - Výkon donucovacích opatření se schválením Rady bezpečnosti (čl. 42)

Agrese Čl. 8 bis Římského statutu

1. „zločin agrese“ znamená plánování, přípravu, zahájení nebo provedení útočného činu, který svou povahou, závažností a rozsahem zakládá zjevné porušení Charty Organizace spojených národů, osobou v postavení, které jí umožňuje efektivně vykonávat kontrolu nad státem nebo řídit jeho politické nebo vojenské akce.

2. Pro účely odstavce 1 „útočný čin“ znamená použití ozbrojené síly státem proti svrchovanosti, územní celistvosti nebo politické nezávislosti jiného státu nebo jakýmkoli jiným způsobem neslučitelným s Chartou Organizace spojených národů. Kterýkoliv z následujících činů, bez ohledu na to, zda byla vyhlášena válka, bude v souladu s rezolucí Valného shromáždění Organizace spojených národů 3314 (XXIX) ze dne 14. prosince 1974 považován za útočný čin:

(a) vpád nebo útok ozbrojených sil státu na území jiného státu nebo jakákoli vojenská okupace, byť i dočasná, jež je výsledkem takového vpádu nebo útoku, anebo jakékoliv připojení území jiného státu nebo jeho části, při němž bylo použito síly;

(b) bombardování ozbrojenými silami státu území jiného státu, nebo použití jakýchkoliv zbraní státem proti území jiného státu;

(c) blokáda přístavů nebo pobřeží státu ozbrojenými silami jiného státu;

(d) útok ozbrojených sil státu na pozemní, námořní nebo letecké síly anebo námořní a letecké flotily jiného státu;

(e) použití ozbrojených sil jednoho státu, které se nacházejí na území jiného státu se souhlasem přijímajícího státu, v rozporu s podmínkami stanovenými v tomto souhlasu, anebo prodloužení jejich přítomnosti na takovém území po ukončení platnosti tohoto souhlasu;

(f) jednání státu, který dovolil, aby jeho území, jež dal k dispozici jinému státu, bylo tímto jiným státem použito ke spáchání útočného činu proti třetímu státu;

(g) vyslání státem nebo jeho jménem ozbrojených band, skupin, příslušníků nepravidelných ozbrojených sil nebo žoldnéřů, kteří používají ozbrojenou sílu proti jinému státu v tak závažné míře, že se to rovná činům vypočteným výše nebo podstatné účasti státu na nich.

Účast státu ve válce

§ 408 TZ

Přípravou a podněcováním útočné války není jednání související

a) s vyhlášením válečného stavu, hrozí-li, že bude Česká republika napadena, nebo je-li třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení,

b) s účastí České republiky v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem,

c) s vysláním ozbrojených sil České republiky mimo území České republiky nebo s pobytem ozbrojených sil jiných států na území České republiky, s kterými vyslovuje souhlas Parlament České republiky nebo vláda České republiky.

Závazky plynoucí z účasti v mezinárodních organizacích – např. dle Sdělení č. 66/1999 Sb. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přístupu České republiky k Severoatlantické smlouvě

Nebo účast na operacích pod záštitou Rady bezpečnosti OSN.

Porušení mezinárodních závazků

§ 410 TZ Porušení mezinárodních sankcí

(1) Kdo ve větším rozsahu poruší příkaz, zákaz nebo omezení stanovené za účelem udržení nebo obnovení mezinárodního míru a bezpečnosti, ochrany lidských práv a svobod, boje proti terorismu, dodržování mezinárodního práva, podpory demokracie a právního státu, k jejichž dodržování je Česká republika zavázána ze svého členství v Organizaci spojených národů nebo v Evropské unii anebo které zavedla Česká republika podle sankčního zákona. ...

Charta OSN

**Lidskoprávní mezinárodní smlouvy,
Právo EU**

Sdělení č. 18/2006 Sb. m. s. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o Mezinárodní úmluvě o potlačování financování terorismu

Čl. 2

1. Jakákoliv osoba spáchá trestný čin ve smyslu této Úmluvy, jestliže tato osoba jakýmkoliv prostředky, přímo nebo nepřímo, protiprávně a úmyslně poskytne nebo shromažďuje finanční prostředky se záměrem, aby byly použity, nebo s vědomím, že mají být použity, ať už plně nebo zčásti, za účelem uskutečnění:

(a) činu, který představuje trestný čin spadající do rozsahu jedné ze smluv uvedených v příloze a definovaný v takové smlouvě; nebo

(b) jakéhokoliv jiného činu, jehož provedením je zamýšleno způsobit smrt nebo vážné tělesné zranění civilní osobě nebo jakékoliv jiné osobě nehrající aktivní úlohu v nepřátelských akcích za situace ozbrojeného konfliktu, je-li účelem takového činu, ať už v důsledku jeho povahy nebo kontextu, zastrašit obyvatelstvo nebo přinutit vládu nebo mezinárodní organizaci, aby uskutečnila nebo se zdržela uskutečnění jakéhokoliv činu.

Zakázané prostředky a způsoby vedení boje

§ 411 TZ

(1) Kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu nebo za bojové situace

a) nařídí použití zakázaného bojového prostředku nebo materiálu obdobné povahy anebo takového prostředku nebo materiálu použije, nebo

b) nařídí vedení boje zakázaným způsobem nebo sám takto boj vede,

...

(2) Stejně bude potrestán, kdo v rozporu s ustanoveními mezinárodního práva o prostředcích a způsobech vedení války nebo jiného ozbrojeného konfliktu úmyslně

a) poškodí vojenskou operací civilní obyvatelstvo nebo civilní osoby na životě, zdraví nebo majetku anebo vede proti nim útok z důvodu represálií,

b) vede útok proti nebráněnému místu nebo demilitarizovanému pásmu,

c) zničí nebo poškodí přehradu, jadernou elektrárnu nebo podobné zařízení obsahující nebezpečné síly, nebo

d) zničí nebo poškodí objekt určený pro humanitární účely nebo mezinárodně uznávanou kulturní nebo přírodní památku nebo takový objekt nebo památku zneužije pro vojenské účely

...

Zakázané prostředky a způsoby vedení boje

- Zejména Haagské právo
- Lieberův kodex 1863 (pravidla vedení pozemní války, zacházení s civilisty, oběťmi války, špiony, dezertéry atd.)
- Petrohradská deklarace o zákazu používání výbušných nábojů lehčích než 400 g ve válce 1868
- Úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní, Řád války pozemní 1899 (definice kombatantů, pravidla zacházení se zajatci, omezení týkající se prostředků a způsobů vedení války, ochrana civilního obyvatelstva a kulturních památek)
- Rekodifikace Úmluvy o zákonech a obyčejích války pozemní a Řádu války pozemní v roce 1907 (zahrnutí také otázek námořní války)
- Protokol o zákazu používání dusitých, otravných nebo jiných plynů a bakteriologických způsobech vedení války 1925
- Haagská úmluva o ochraně kulturních památek v době ozbrojeného konfliktu (1954)

Mezinárodní humanitární právo

- Ženevské právo
- Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách (1864)
- Čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů 1949
 - O zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli
 - O zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků příslušníků ozbrojených sil na moři
 - O zacházení s válečným zajatci
 - O ochraně civilních osob za války
- Tři Dodatkové protokoly (1977 a 2005)
 - Dodatkový protokol I O ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů
 - Dodatkový protokol II o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní character
 - Dodatkový protokol III o přijetí dalšího rozeznávacího znaku

Základní zásady práva ozbrojených konfliktů

- Zásada vojenské nezbytnosti
 - použití povoleného druhu zbraní v takové míře, která je nezbytná k dosažení účelu konfliktu, v co nejkratším čase a se co nejmenšími dopady na lidské životy a materiální zdroje
- Zásada lidskosti
 - povinnost zacházet lidsky s osobami, které se neúčastní boje a chránit je před nebezpečím plynoucím z vojenských operací
- Zásada rozlišovací
 - přikazuje rozlišovat mezi chráněnými osobami, proti nimž se nesmí vést ozbrojené akce a kombatanty, kteří jsou legálním cílem, rozlišování mezi civilními a vojenskými objekty
- Zásada přiměřenosti (proporcionality)
 - ztráty a škody způsobené válečnými operacemi nesmí být v nepoměru k výsledkům, které byly danou operací dosaženy, vojenská výhoda musí převážet nad způsobenými škodami, vojenské operace se mají vést způsobem, aby se předešlo nepřiměřeným a náhodným ztrátám

Válečná krutost

§ 412 TZ

(1) Kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu poruší předpisy mezinárodního práva tím, že nelidsky zachází s civilním obyvatelstvem, utečenci, raněnými, nemocnými, s příslušníky ozbrojených sil, kteří zbraně již složili, nebo s válečnými zajatci, bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let.

(2) Stejně bude potrestán, kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu poruší předpisy mezinárodního práva tím, že

a) neprovede účinná opatření k ochraně osob, které takovou pomoc potřebují, zejména dětí, žen, raněných a nemocných, anebo takovým opatřením brání, nebo

b) zamezí nebo brání organizacím civilní obrany nepřítele, neutrálního nebo jiného státu v plnění jejich humanitárních úkolů.

...

Perzekuce obyvatelstva

§ 413 TZ

(1) Kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu uplatňuje apartheid nebo páchá jiné nelidské činy vyplývající z rasové, etnické, národnostní, náboženské, třídní nebo jiné podobné diskriminace nebo terorizuje civilní obyvatelstvo násilím nebo hrozbou jeho užití,
...

(2) Stejně bude potrestán, kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu

a) zničí nebo vážně naruší zdroj základních životních potřeb civilního obyvatelstva v obsazeném území nebo dotykové zóně anebo svévolně neposkytne obyvatelstvu pomoc nezbytnou pro přežití,

b) bezdůvodně oddaluje návrat civilního obyvatelstva nebo válečných zajatců,

c) bezdůvodně přesídluje nebo vyhošťuje civilní obyvatelstvo obsazeného území,

d) osídluje obsazené území obyvatelstvem vlastní země,

e) odvádí děti ke službě ve zbrani, nebo

f) svévolně znemožní civilnímu obyvatelstvu nebo válečným zajatcům, aby se o jejich provinění rozhodovalo v nestranném soudním řízení.

Plenění v prostoru válečných operací

§ 414 TZ

(1) Kdo v prostoru válečných operací, na bojišti, v místech postižených válečnými operacemi, ozbrojeným konfliktem nebo na obsazeném území

a) okrádá padlé nebo si jinak přisvojí cizí věc, nebo

b) svévolně cizí majetek ničí, poškozuje, odnímá, zatajuje nebo zneužívá,

...

Zneužití mezinárodně uznávaných znaků

§ 415 TZ

(1) Kdo za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu zneužije označení Červeného kříže nebo jiných rozlišovacích znaků nebo barev uznávaných mezinárodním právem pro označení zdravotnických institucí nebo dopravních prostředků zdravotnické pomoci nebo evakuace, ...

(2) Stejně bude potrestán, kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu zneužije znaku Organizace spojených národů anebo vlajky nebo státního nebo vojenského znaku, insignie nebo stejnokroje neutrálního nebo jiného státu, který není stranou v konfliktu.

Zneužití vlajky a příměří

§ 416 TZ

(1) Kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu zneužije vlajky nebo státního nebo vojenského znaku, insignie nebo stejnokroje jiného státu, který je stranou v konfliktu, ...

Ublížení parlamentáři

§ 417 TZ

Kdo urazí parlamentáře nebo člena jeho průvodu, nebo kdo takovou osobu neprávem zadrží, ...

Odpovědnost velitele

§ 418 TZ Odpovědnost nadřízeného

(1) Vojenský nebo jiný nadřízený je trestně odpovědný za trestný čin genocidia (§ 400), útoku proti lidskosti (§ 401), agrese (§ 405a), přípravy útočné války (§ 406), podněcování útočné války (§ 407), použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411), válečné krutosti (§ 412), perzekuce obyvatelstva (§ 413), plenění v prostoru válečných operací (§ 414), zneužití mezinárodně uznávaných a státních znaků (§ 415), zneužití vlajky a příměří (§ 416) nebo ublížení parlamentáři (§ 417) spáchaný jeho podřízeným, nad kterým vykonával svou pravomoc a kontrolu, jestliže, byť i z nedbalosti, mu ve spáchání takového trestného činu nezabránil, spáchání takového trestného činu mu nepřekazil nebo ho za spáchání takového trestného činu nepostihl nebo ho nepředal orgánu příslušnému k takovému postihu.

(2) Na trestní odpovědnost a trestnost vojenského nebo jiného nadřízeného se užije ustanovení o trestní odpovědnosti a trestnosti podřízeného pachatele.

Odpovědnost vojenských velitelů

Čl. 28 a) Římského statutu

Kromě jiných okolností zakládajících trestní odpovědnost podle tohoto Statutu za zločiny spadající do jurisdikce Soudu:

a) Vojenský velitel nebo osoba fakticky vykonávající funkci vojenského velitele má trestní odpovědnost za zločiny spadající do jurisdikce Soudu, kterých se dopustí ozbrojené síly podléhající jeho faktickému velení a kontrole, respektive vedení a kontrole, v důsledku toho, že tento velitel nebo tato osoba řádně nevykonává kontrolu nad ozbrojenými silami, pokud:

(i) tento vojenský velitel či osoba si byli vědomi nebo vzhledem k okolnostem v daném okamžiku si měli být vědomi, že ozbrojené síly páchají nebo připravují takové zločiny; a

(ii) tento vojenský velitel či osoba neučinili v rámci svých pravomocí veškerá potřebná a opodstatněná opatření s cílem předejít či zmařit páchání těchto zločinů nebo neučinili oznámení příslušným orgánům k vyšetření a trestnímu stíhání.

b) Pokud jde o vztahy mezi nadřízenými a podřízenými neupravené písmenem a), nadřízený je trestně odpovědný za zločiny spadající do jurisdikce Soudu, kterých se dopustí podřízení podléhající jeho faktickému vedení a kontrole v důsledku toho, že nadřízený řádně nevykonával kontrolu nad takovými podřízenými, pokud:

(i) nadřízený si byl vědom skutečností zřetelně nasvědčujících tomu, že podřízení páchají nebo připravují takové zločiny, nebo tyto skutečnosti úmyslně nebral na vědomí;

(ii) zločiny se týkaly činností spadajících fakticky do pravomoci a pod kontrolu nadřízeného; a

(iii) nadřízený neučinil v rámci své pravomoci veškerá potřebná a přiměřená opatření s cílem předejít či zmařit páchání těchto zločinů nebo neučinil oznámení příslušným orgánům k vyšetření a trestnímu stíhání.

Spolupráce států na stíhání mezinárodních zločinů a promítnutí této spolupráce do českého právního řádu

- Mezinárodní smlouvy (bilaterální, regionální a univerzální) upravující potírání trestné činnosti a také zločinů podle MP většinou obsahují ustanovení o extradici, resp. principu *aut detere aut judicare*. Jde o:
 - Extradiční smlouvy
 - Smlouvy o právní pomoci obsahující extradiční doložku
- Extradice - vydání osoby státem pobytu této osobu státu, kde byla tato osoba obviněná nebo odsouzená za spáchaný trestný čin nikoliv politické povahy. Účelem vydání je trestní stíhání této osoby v rámci přípravného řízení nebo řízení před soudem, nebo výkon trestu či jeho zbytku, pokud osoba již byla právoplatně odsouzená.
- Pokud stát nemá s jiným státem uzavřenou smlouvu o extradici a nebo jinou smlouvu, v níž je extradiční doložka, lze extradici realizovat:
 - na základě mezinárodní zdvořilosti
 - na požádání druhého státu (obvykle na základě reciprocity),
 - na základě vzájemného jednání a kladného rozhodnutí příslušných orgánů
 - na základě jednostranného rozhodnutí státu o vydání osoby jinému státu

- Speciálním případem extradice je tzv. odevzdání osoby (surrender) ke stíhání ad hoc mezinárodnímu trestnímu tribunálu nebo Mezinárodnímu trestnímu soudu.
- Neexistuje žádné univerzální obyčejové pravidlo MP, které by mohlo přikázat vydání osoby jakémukoliv státu.
- Základní zásady vydání osoby:
 - Zásada nevydávání vlastních státních občanů (s výjimkou existence smluvního závazku; ústavy řady evropských států extradici vlastních občanů neumožňují, ale povolují jejich stíhání za zločiny spáchané v zahraničí)
 - Zásada vzájemnosti (reciprocity) – zejména v případech, kdy neexistuje smluvní závazek
 - Zásada oboustranné trestnosti – čin, za který je osoba vydána musí být trestný v obou státech
 - Zásada speciality – umožňuje stíhat osobu jen za ten čin, kvůli němuž byla vydána, pokud nebylo dodatečně mezi těmito státy dosaženo souhlasu o tom, že osoba bude stíhaná i za další trestné činy
 - Zásada nepřipouští možnost vydání pro vymezený okruh trestných činů – zejm. politické (proti existence a nezávislosti státu), tiskové, fiskální a vojenské TČ (jsou úzce vázány na právní řád konkrétního státu a ochrana před nimi nemusí být v zájmu jiného státu)
 - Nevydávají se osoby, které spáchaly TČ, jejichž trestní sazba nepřesahuje 1 rok
 - Nevydávají se uprchlíci (zásada *non refoulement*)

Zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve zn.

§ 4 záruka vzájemnosti

(1) Není-li mezinárodní justiční spolupráce mezi Českou republikou a cizím státem upravena mezinárodní smlouvou, vyhoví justiční orgán žádosti cizozemského orgánu o mezinárodní justiční spolupráci pouze tehdy, poskytne-li cizí stát ujištění o vzájemnosti, které ministr spravedlnosti přijme, nebo pokud cizí stát dříve přijal ujištění o vzájemnosti ze strany České republiky v obdobném případě. Vyžádání ujištění o vzájemnosti od cizího státu zajistí ministerstvo.

§ 7 zásada speciality

(1) Orgán České republiky nepoužije bez výslovného souhlasu cizozemského orgánu informace nebo důkazy získané v rámci mezinárodní justiční spolupráce pro jiné účely, než pro které byly poskytnuty, jestliže jej k tomu zavazuje mezinárodní smlouva, nebo jestliže byly získány pod podmínkou dodržení tohoto omezení. To platí i pro jejich poskytnutí třetímu státu nebo mezinárodní organizaci.

- 7. kongres OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli – modelová smlouva o extradici (Doc. UN A/RES/45/116 z r. 1990)
- Extradice není možná v případě, že
 - je podezření, že by osoba mohla být stíhaná kvůli rase, národnosti, etnické menšině, z důvodu vyznání, politického názoru, pohlaví a sexuální orientace,
 - pokud osoba již byla potrestaná za TČ, který je předmětem extradice, v dožádaném státu,
 - pokud bylo zastavené trestní stíháním,
 - pokud byla zbavena obžaloby,
 - byl jí odpuštěn zbytek trestu (z důvodu promlčení či amnestie),
 - pokud osobě hrozí v dožadujícím státu mučení, kruté, nelidské, ponižující zacházení či trestání,
 - pokud nejsou splněny minimální záruky v trestním řízení dle čl. 14 f) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech,
 - nebo byl vynesen rozsudek v nepřítomnosti a odsouzený neměl možnost zabezpečit si adekvátní obhajobu a neměl či nebude mít možnost obnovy trestního řízení.

- Způsob vydávání nejč. diplomatickou cestou, k žádosti se připojuje mezinárodní či evropský zatýkací rozkaz, informace týkající se identity obviněného (obžalovaného, odsouzeného) a základní údaje o trestném činu (zločinu). Někdy je obsažen i požadavek na předběžnou vazbu do doby vyřízení všech potřebných formalit.
- Žádostí o extradici se většinou zabývá soud, konečné rozhodnutí činí orgány moci výkonné.
- Vydání se realizuje prostřednictvím policejních složek odevzdáním osoby na hranicích států nebo na území jednoho ze států.
- Příklad Soering v. Velká Británie (aplikace ESPL z r. 1950 – vydání německého občana Soeringa Velkou Británií do USA a jeho pobyt v cele smrti by byl porušením práva na lidské zacházení dle čl. 3 ESPL – představoval by porušení zákazu mučení).

Zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

§ 8 forma styku s cizozemskými orgány

§ 9 úkony mezinárodní justiční spolupráce

§ 10 předávání a přebírání osob a věcí

Část druhá:

Hlava II Zastoupení ČR v Eurojustu

Hlava III Evropská justiční síť

Hlava V Schengenský informační systém

Zákon č. 104/2013 Sb. o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních

Část třetí Jednotlivé druhy mezinárodní justiční spolupráce

§ 39 vyžádání právní pomoci

§ 41 žádost o právní pomoc

§ 44 předvolání osob z cizího státu

§ 47 a násl. poskytování pomoci cizozemským orgánům (jednotlivé úkony, které mohou policejní orgány provádět)

§ 78 a násl. vydání osoby

§ 105 a násl. předání trestního řízení do cizího státu a převzetí trestního řízení cizím státem

§ 118 a násl. uznání a výkon cizozemského rozhodnutí

Část čtvrtá spolupráce s mezinárodními trestními soudy a tribunály

Část pátá zvláštní postupy mezinárodní justiční spolupráce s jinými členskými státy (EU, evropský zatýkací rozkaz ->

Úmluva o zjednodušeném vydávacím řízení mezi členskými státy Evropské unie z 1995,

Úmluva týkající se vydávání mezi členskými státy Evropské unie z 1996)

- Komise OSN pro MP a téma “Závazek vydat, nebo stíhat” (*aut detere aut judicare*) 2004 – 2014 – několik závěrů:
 - Nelze vyvodit všeobecný konsensus o tom, že závazek vydat nebo stíhat plyne ze současného obyčejového práva
 - Tento závazek plyne z MS
 - Rozšíření praxe států dle MS by do budoucna mohla vést k formování obyčejového pravidla
 - Komise identifikovala 61 mnohostranných úmluv, které obsahují ustanovení o extradici
 - V některých smlouvách např. úmluvy týkající se potlačování terorismu – je tento závazek formulovaný mírněji – nikoliv stíhat, ale předložit případ kompetentním orgánům pro účely trestního stíhání (tedy nikoliv závazek stíhat)
 - Závazek vydat nebo stíhat lze naplnit jen, pokud se osoba nachází na území daného státu, nebo je osoba pod kontrolou tohoto státu.

4 kategorie principu aut detere aut judicare v MS

- Ustanovení Mezinárodní úmluvy o potírání penězokazectví a Protokolu z r. 1929 (kriminalizace těchto TČ ve VP státu, pokud stát osobu nevydá, musí ji stíhat)
- Regionální extradiční smlouvy (stanovena povinnost vydat, stíhání je alternativou k zabránění beztrestnosti)
- Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů z r. 1949 a první Dodatkový protokol z r. 1977 (povinnost stíhat pachatele vnitrostátními orgány státu, možnost extradice)
- Úmluva o potlačení protiprávního zmocnění se letadel z r. 1970 (povinnost vydat nebo stíhat)

Interpol, International Criminal Police Organisation

- Jako mezinárodní mezivládní organizace zajišťuje policejní spolupráci mezi smluvními stranami ve všech druzích trestné činnosti (s výjimkou otázek vojenských, náboženských, rasových a politických)
- 195 členských států
- Národní ústředny Interpolu (národní ústředna Praha) – systém ASF autorizovaný pátrací systém (pouze na dožádání)

Europol, European Police Office

- Organizace spadající pod EU, zabývá se prevencí a potíráním organizované trestné činnosti v oblastech
 - praní špinavých peněz a padělání,
 - obchodu s drogami, vozidly, lidmi a kulturními statky,
 - v oblasti terorismu,
 - Přistěhovalectví,
 - ekologické kriminality.
- Mezi činnosti Europolu patří:
 - výměna dat a informací mezi mezinárodními policejními úřady,
 - poskytování odborných a technických informací,
 - zpravodajská činnost (vytváření analýz a zpráv).
- Transformace na Agenturu EU
- Europol nemá výkonnou moc, která by překračovala hranice států (nejedná se tedy např. o zatýkání apod.), funguje na principu mezinárodní strategické spolupráce.
- Spolupracuje s Interpolem.